

Regionalitet i danske stednavne

med fokus på *torp*-, *rød*-, *tved*- og *holt*-navne

Af Birgit Eggert

1. Indledning

Man kan finde mange former for regionalitet i stednavne alt efter hvordan man grupperer navnene. Der findes grupper af navne som er karakteriseret ved at have det samme efterled (fx *-lev* eller *-torp*), den samme afledningsendelse (fx *-ingø*), det samme betydningsindhold i forled eller efterled (fx *sø*-, *dyre*- eller *bebyggelsesbetegnelser*), ens denotata (fx *åer*, *landsbyer*, *enkeltpårde* eller *bebyggelser* generelt), eller der kan være tale om et kompleks af navne som sammen udgør en sammenhæng (fx *sakrale navnemiljøer* eller *navnemiljøteori* i forbindelse med den svenske *centralpladsteori*).¹ De forskellige grupper af stednavne viser som regel tendenser til regionalitet idet der ofte er større koncentrationer i visse områder og mindre i andre områder.

2. Krav til undersøgelser med stednavne som kilde

Enhver stednavneundersøgelse må begynde med en identifikation af relevante navne. Denne identifikation er ofte mere omstændelig end som så, for man kan ikke bare finde et kort frem og forvente at finde alle navnene der. Mange navne har nemlig ændret udseende i en sådan grad at det oprindelige indhold ikke lader sig genkende. Det nordsjællandske sogne-*navn Græsted* er eksempelvis dannet med efterleddet *-holt*, *Erritsø* ved Fredericia er oprindeligt et *Erikshøj*, og ens udseende navne som *Visby* i Thy og *Visby* ved

Tønder kan have forskellig oprindelse (forleddene er hhv. sb. glda. **wīs* »sump« og sb. glda. *wist* »opholdssted, bolig«).² Der findes utallige af den slags eksempler, men der findes også en lang række stednavne hvis indhold ikke lader sig bestemme entydigt fordi der er flere muligheder ved identifikationen af de ord navnene består af. Hvor den rette tolkning af de navne der har ændret udseende oftest lader sig afsløre i ældre skriveformer, er det mere problematisk når der er flere forskellige tolkningsmuligheder. Her må man oftest operere med en måske-kategori i sin undersøgelse eller i hvert fald tage store forbehold hvis man behandler den slags navne sammen med de sikkert tolkede navne i et materiale. At der er flere tolkningsmuligheder, betyder nemlig ikke at man bare kan vælge den tolkning som passer bedst i den undersøgelse man arbejder med.

En anden ting man må være opmærksom på, er at det ikke er alle navne som er dannet af de samme ord, der kan behandles ens. Det er nemlig ofte sådan at gamle navnetyper efterlignes i nutidens navngivning. Hvis en gård fra slutningen af 1800-tallet hedder *Højrup*, behøver det ikke at have noget som helst at gøre med udbredelsen af *torp*-navne i vikingetid og middelalder. Mange af de gårde der flyttede ud af landsbyerne efter udskiftningen omkring 1800, fik nemlig navne som var efterligninger af gamle navnetyper. Her må man altså se nærmere på hvor langt

tilbage bebyggelsen og den skriftlige overlevering går. *Hellerup* nord for København hører heller ikke til de gamle navne der er dannet med efterleddet *-torp*. *Hellerup* er fra engang i 1700-tallet navnet på en lystejeendom som blev opkaldt efter ejeren J.D. Heller ved tilføjelse af endelsen *-rup*. Udnyttelsen af stednavne kan altså give meget uheldige resultater hvis man ikke er påpasselig.

Et eksempel på et uheldigt resultat er udnævnelser af et sakralt navnemiljø ved Århus med navnene *Viby* (vi »helligdom« + by), *Tyrseng* (gudenavnet Tyr + s + eng) og *Onsholt* (gudenavnet Odin + s + holt) beliggende nær en kongsgård i det nuværende Viby.³ Her er både eksempler på valg af den tolkningmulighed som passer bedst til det man gerne vil vise, og der er eksempler på direkte forkert tolkede navne. Navneforskere har tolket forleddet i *Viby* som ordet *ved*, i gammeldansk *with* med betydningen »skov«.⁴ Godt nok har navnets ældste overleverede form stavemåden *Wiby*, men flere af de tidligst overleverede former har andre stavemåder som gør at det ikke er sandsynligt at forleddet er ordet *vi*, »helligdom«.⁵ *Tyrseng* har intet med guden Tyr at gøre. I gamle stednavne har dette gudenavn formen *Ti*, og navnet skulle da have formen **Tiseng* for at kunne knyttes til Tyr. Udtalen og skrivemåden med *-y* har vi fået fra islandsk i løbet af 1800-tallet, og den har intet at gøre med den gamle danske form af navnet.⁶ En velkendt sammensætning med gudenavnet *Tyr* i den rette danske form er ugedagsbetegnelsen *tirsdag*. Den oprindelige stavemåde er *tisdags* som den stadig er i svensk, men i dansk har den fået formen med *-r* i analogi med ugedagsbetegnelsen *torsdag*.⁷ *Onsholt* har intet med guden Odin at gøre. Dette gudenavn er forholdvis sjældent i stednavne,⁸ og den lokale udtale har da heller ikke det i så fald forventede */wo/* i forlyd ligesom for eksempel

i ugedagsbetegnelsen *onsdag*, */wonsdag*,⁹ som netop er dannet til gudenavnet *Odin*. Kongsgården er derimod god nok, den findes omtalt flere steder,¹⁰ men der er altså ingen onomastiske tegn på at der har været et sakralt miljø omkring den.

Dette skal ikke afholde arkæologer, historikere, geografer og andre fra at bruge stednavne i deres undersøgelser. Blot skal man ikke lægge mere i et stednavn end der er grundlag for. Der findes mange gode eksempler på at brugen af stednavne på tværs af forskellige fag kan give gode resultater. Som et vellykket eksempel kan nævnes Snekke-projektet hvor man registrerede *snekke*-lokaliteter ud fra danske marknavne. Ordet *snekke* blev brugt i de nordiske sprog om et skib, og på de lokaliteter hvor *snekke*-navnene findes, har der sandsynligvis været aktivitet med skibe.¹¹

3. Danske undersøgelser af stednavne og regionalitet

Når det gælder undersøgelser som kan fortælle noget om danske stednavnes regionalitet, har man i dansk stednavneforskning især koncentreret sig om navnetypernes udbredelse, dvs. udbredelsen af navnegrupper med fælles efterled eller afledningsendelse. Men navnetypernes udbredelse har ikke været undersøgernes primære sigte. Fra en navneforskers hånd er en navnetypeundersøgelse primært en sproglig beskrivelse som lægger vægt på identifikation og tolkning af stednavnenes sproglige bestanddele. Det er også tilfældet i danske stednavneforsknings hovedværk *Danmarks Stednavne* som desuden lægger vægt på navnetyperne. Alle de udkomne bind i serien begynder nemlig med en forklaring på efterleddene i det relevante områdes hyppigst forekommende navnetyper. Til enhver navnetypeundersøgelse hører naturligvis overvejelser

om navnetypens alder og udbredelse, men det er altså ikke navneforskerens primære opgave. Det grundige sproglige arbejde frembringer imidlertid et materiale som forskere i andre fag kan benytte til for eksempel at påvise udbredelsen af en bestemt planteart hvis betegnelse indgår i stednavnene. Det kan også være en bestemt regions bebyggelse man er interesseret i, og her kan stednavnene ofte give en indikation på hvornår et område er bebygget.

Mange stednavnetyper tilhører bestemte tider. Nogle navnetyper er typiske for jernalderen, andre er typiske for vikingetiden, mens andre igen først dannes i middelalderen eller i nyere tid. Blandt jernalderens navnetyper finder vi dem der har endelser som *-inge*, *-løse*, *-lev* og *-sted*. Disse navnetyper har været i brug i varierende perioder fra begyndelsen af vores tidsregning og frem til begyndelsen af vikingetiden. Fælles for jernalderens navnetyper er at de ofte denoterer relativt store bebyggelser, og de er ofte blevet sogne- navne. Jernalderens stednavne dateres ved hjælp af det sproglige indhold. De ord der indgår i navnene, og det stadie navnene viser i forhold til sprog- og lyd- udvikling, fortæller at der er tale om meget gamle navne. Når navnetyperne ikke findes i vikingernes erobningsområder, må brugen af dem være ophørt ved vikingetidens begyndelse, og derfor er navnene ældre end vikingetiden.¹²

Men de stednavnetyper der er interessante i denne sammenhæng, er dem der er dannet i vikingetiden og middelalderen. Det er navne med efterled som *-by*, *-toft*, *-rum*, *-torp*, *-bøl*, *-bod*, *-køb*, *-rød*, *-tved* og *-holt*. Nogle af navnetyperne med disse efterled har kun været produktive i nogle få hundrede år, mens andre har været produktive over meget længere perioder.

De vikingetidige og middelalderlige navnetyper er for mange til at jeg kan behandle dem alle her. Des-

uden kræver en fremstilling om stednavnenes regionalitet at navnetyperne er undersøgt i større områder, og at de er kortlagte. Det er langt fra tilfældet for navnetyperne med de ovennævnte efterled, og derfor vil jeg i det følgende sætte fokus på *torp*-, *rød*-, *tved*- og *holt*-navne. Efter min mening må der nemlig være en vis sammenhæng mellem disse fire navnetyper når det gælder deres udbredelse og alder samt deres placering i bebyggelseshistorien.

4. Stednavne på *-torp*

Stednavne på *-torp* er en af de navnetyper der har været mest fokus på blandt danske (og nordiske) navneforskere de senere år. Først i form af symposiet Nordiske *torp*-navne som blev holdt i Jaruplund i Slesvig i april 2002 – foreviget i en rapport med samme titel.¹³ Symposiet inspirerede til dannelsen af det dansk-svenske *Torp*-forum, som siden har arrangeret syv tværfaglige seminarer om *torp*-navne og *torp*-bebyggelser i Danmark og Sverige. *Torp*-forums hidtidige højdepunkt var en tværfaglig *torp*-konference som blev holdt i Malmö i april 2007. I skrivende stund arbejder *Torp*-forum på en antologi med artikler fra foredrag der er blevet holdt på de hidtidige seminarer (til og med 2006) og på konferencen i 2007.

Blandt de danske bebyggelsesnavne er *torp*-navnene en af de mest hyppige navnetyper. Ifølge Kristian Hald er de kun overgået i antal af yngre bebyggelsesnavne på *-gård*.¹⁴ I dag ender de fleste *torp*-navne på *-drup*, *-rup* og *-trup*, for eksempel *Pandrup* i Vendsyssel og de flere steder forekommende *Hunderup* og *Stenstrup*. Nogle få enleddede navne (dvs. navne uden forled) fremstår i let forandrede former. Nogle har fået indføjnet en støttevokal og fremstår i formen *Torup*. De falder således sammen med en række andre *torp*-navne med formen *Torup* som er toleddede, og som har

forled der består af mandsnavne dannet som kortformer til navne på *Thor*, for eksempel (i gammeldansk form) *Tōli*, *Tōki* og *Tōvi*.¹⁵ Andre enleddede *torp*-navne har fået ændret vokalen og har i dag former som *Tarp* og *Terp*.¹⁶ Nogle navne kan også fremstå i former der ikke umiddelbart er gennemskuelige som *torp*-navne. Det gælder for eksempel det østjyske *Børkop* som ligger ved Vejle, og det gælder en række navne på Lolland hvor *torp*-navnene kan komme til at ende på *-tolpe*, fx *Udstolpe*.¹⁷

Ordet *torp* har grundbetydningen »udflytterbebyggelse«. I de gamle germanske sprog har *torp* mange forskellige betydninger, og der har også været foreslået flere forskellige betydninger af det danske *torp* gennem tiden.¹⁸ Det er da også mest sandsynligt at betydningen kan have varieret geografisk og gennem tiden. I dag er der dog stor enighed om at hovedparten af *torp*-navnene betegner bebyggelser, enkeltgårde eller landsbyer, som er udflyttet fra en moderbebyggelse. Nogle af disse nye bebyggelser kan være anlagt som selvstændige stormandsgårde hvoraf nogle i dag har fået sognestatus fordi stormandsgårdens privatkirke blev gjort til sognekirke. Bebyggelsen kan også på andre måder have virket tiltrækkende og fået status som administrativt centrum.¹⁹ *Torp*-navnene er således udtryk for en nykolonisation, og den har bredt sig over såvel moderbyernes udmark og bymark som nyopdyrket område. En undtagelse er dog Bornholm hvor der ikke findes bebyggelsesbetegnende *torp*-navne, men kun en række naturnavne. Det skyldes at ordet *torp* har betydningen »en (lille) høj og tør eng med ringe græsvækst« i den klassiske bornholmske dialekt.²⁰

Torp-navnenes datering er blevet diskuteret livligt, ikke kun når det gælder de danske navne, men også når det gælder de øvrige nordiske navne af denne type.²¹

Tidligere anså man de danske *torp*-navne for at være vikingetidige, men i dag anses de for at være lidt yngre end det, og de tilhører nok nærmere (sen) vikingetid og (tidlig) middelalder.²² At en del af *torp*-navnene er vikingetidige, understøttes af at der findes en del danske stednavne af denne type i Danelagen og Normandiet. En stor del af *torp*-navnenes forled består af personnavne, og fra runeindskrifter ved vi at mange af disse personnavne er typiske for vikingetiden. Det drejer sig for eksempel om mandsnavnet *Svend* i *Svendstrup*, men

Fig. 1. Udbredelsen af bebyggelsesnavne på *-torp* som findes i Chr. V's matrikel fra 1688. Kort: Peder Dam.⁵²

det drejer sig især om mandnavne sammensat med gudenavnet *Thor-* og kortformer dannet til disse navne,²³ fx *Tebbestrup* (< Torben + s + torp) og *Tollerup* (< Tolloi + torp). Der findes imidlertid også nogle forled som består af personnavne og andre ord som klart viser at danske *torp*-navne også er dannet i den kristne middelalder. Det gælder for eksempel betegnelsen *munk* i *Munkdrup* ved Randers og mandnavnet *Jon* (< Johannes) i det flere steder forekommende *Jonstrup*.²⁴

Når det gælder udbredelsen af de danske *torp*-navne, er det svært at pege på et område med markant større

forekomst end andre steder i Danmark. Det skyldes at der er så mange af dem at hele landet stort set er plastret ind i *torp*-navne, se fig. 1. Kun enkelte mindre egne har en lidt tyndere forekomst end det øvrige af landet, for eksempel den sydlige del af Midtjylland og et lille område vest og nord for København. Kortet i fig. 1 viser udbredelsen af de bebyggelsesnavne på *-torp* som findes i Chr. V's matrikel fra 1688. Sønderjylland og Bornholm var ikke omfattet af denne matrikel og er derfor ikke markeret på kortet. Ser man på et større område, kan man se at Danmark er en del af

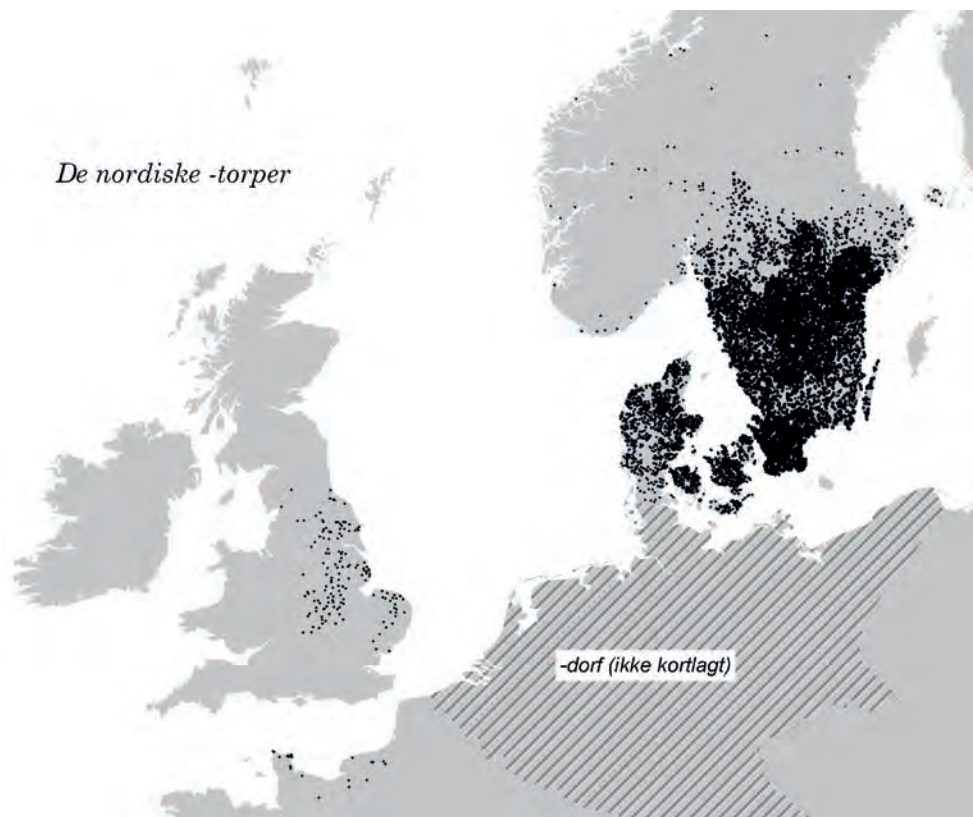

Fig. 2. Udbredelsen af *torp*-navne i Skandinavien samt Danelagen og Normandiet. Udsnit af et kort over udbredelsen af de nordiske *torper*, af Peder Dam.⁵³

en region som har en særlig høj koncentration af *torp*-navne. Denne centrale region udgøres af Danmark og den sydlige del af Sverige, se fig. 2. På dette kort kan vi også se at der ikke findes bebyggelsesnavne på *-torp* på Bornholm. Det skal nævnes at der uden for kortet i fig. 2 også findes enkelte *torp*-navne i Island og i Sverige nord for den centrale region. Øst for de nuværende nordisksprogede områder findes der desuden enkelte *torp*-navne i Finland og Estland.

5. Stednavne på *-rød*

En række af vikingetidens og middelalderens stednavne vidner om at bebyggelserne er anlagt på steder der er ryddet for skovbevoksning. Nogle af disse stednavne har efterleddet *-rød* som er beslægtet med verbet *rydde*. Den gammeldanske form af ordet er *ruth* der betyder »rydning«, og den har udviklet sig til *rød* på Sjælland hvor navnetypen er meget udbredt, se fig. 3. Det gælder for eksempel de nordsjællandske navne *Hillerød* og *Birkerød*. Den store udbredelse på Sjælland, især i Nordsjælland, har gjort at *rød*-endelsen er blevet opfattet som normalformen i Danmark på trods af at der er tale om en særlig dialektal udvikling. Andre steder i landet er den egentlige normalform *-rud* eller *-rod*, for eksempel det fynske *Morud* og Djurslands *Eskerød*. I Sønderjylland har *rød*-endelsen desuden udviklet sig til *-roj* i en mængde marknavne.²⁵

De fleste af forleddene i *rød*-navnene består af dyre- og plantebetegnelser samt af personnavne. Dyrebetegnelserne er for eksempel *ulv* i det nordsjællandske *Ullerød* og *gød* i *Gederød* syd for Præstø. Blandt plantebetegnelser er især træbetegnelser hyppige. Det er for eksempel *al*, »elletræ«, i *Allerød* i Nordsjælland og det gammeldanske *æski*, »bevoksning med asketræer«, i *Eskerød* på Djursland. De personnavne der findes i *rød*-navnenes forled, var almindelige i vikingetiden og i

Fig. 3. Udbredelsen af bebyggelsesnavne på *-rød* som findes i Chr. V's matrikel fra 1688. Kort: Peder Dam.³⁴

ældre middelalder ligesom vi så ved *torp*-navnene. Det er hovedsageligt mandnavne vi finder i disse navne som for eksempel *Asmund* i *Asminderød*, men der forekommer også enkelte kvindenavne, fx *Gunhild* i *Gun-derød*. Blandt de nordsjællandske *rød*-navne findes en lille gruppe som har gamle indbyggerbetegnelser på *-ing* som forled. Det gælder for eksempel et navn som *Villingerød* hvor forleddet er det gammeldanske ord **withlingar* som betyder »skovbeboere«. Gamle indbyggerbetegnelser på *-ing* findes ikke som forled i de

danske *torp*-navne, men i Skåne findes der nogle eksempler på stednavneendelsen *-ingaröd* som svarer til de danske *rød*-navne med forled på *-ing*.²⁶ Navnene med indbyggerbetegnelser på *-ing* i forleddet binder altså Nordsjælland og Skåne sammen sådan at det kan ses som en sammenhængende *rød*-region.

Det er lidt usikkert hvor *rød*-navnene skal lægges tidsmæssigt i forhold til *torp*-navnene. De danske *rød*-navne synes at tilhøre vikingetiden og middelalderen. Men der findes ingen *rød*-navne i vikingernes erobningsområder i England og Normandiet, og derfor må de dateres til slutningen af vikingetiden og til middelalderen. Faktum er at det sproglige indhold ligner det vi finder hos *torp*-navnene. Men normalt skønner man at navnene på *-rød* er lidt yngre end *-torp*'erne der jo som nævnt ovenfor findes i rigt talt i både Danelagen og i Normandiet. Omvendt ser *rød*-navnene i Nordsjælland ud til at være ældre end *torp*-navnene i samme område, idet der blandt *torp*-navnene findes kristne personnavne i forleddene, mens det samme ikke er tilfældet i *rød*-navnene. Desuden er *rød*-bebyggelserne gennemgående større end *torp*-bebyggelserne i Nordsjælland.²⁷

Når man ser på *rød*-navnenes udbredelseskort i fig. 3, kan man se at der findes væsentlig flere navne af denne type på Øerne end i Jylland. Den største koncentration findes i Nordsjælland nord for Mølleåen, mens der er ganske bart syd for Mølleåen, på Heden vest for København og i Horns herred. På resten af Sjælland er der en mere spredt forekomst af *rød*-navne, og der findes nogle enkelte på Lolland. På Nordvestfyn er der en tæt koncentration på Visenbjerg-egnen og nogle lidt mere spredte forekomster på Syd-fyn. Den sparsomme udbredelse i Jylland viser kun en enkelt lille koncentration nord for Vejle Fjord, mens de få øvrige forekomster er meget

spredte. Kortet i fig. 3 dækker ikke Sønderjylland som i 1688 var en del af hertugdømmet Slesvig. Men i den østlige del af Sønderjylland findes der imidlertid også nogle *rød*-navne. De sønderjyske *rød*-navne synes dog ifølge Kristian Hald at være reeltivt unge.²⁸ Det er altså tydeligt at navnetypen hører hjemme i Østdanmark og især i Nordsjælland. Ser vi på det gamle danske landskab øst for Øresund, viser det sig at der faktisk er en stor udbredelse af *rød*-navne i Skåne. Bebyggelsesnavne på *-rød* (svensk *-ryd*, *-röd* m.m.) er i det hele taget almindelige i hele Sydsverige.²⁹ De danske *rød*-navnes regionalitet i Østdanmark skal således ses i sammenhæng med de svenske. I Sverige er navne på *-rød* desuden den næsthypigste navnetype blandt stednavne fra middelalderen eller før. Den hyppigste blandt de ældre navnetyper er *torp*-navnene ligesom i Danmark.³⁰ Også i Norge findes der en del stednavne med efterleddet *-rød* (norsk *-rud*), men de er dog nok lidt yngre end de danske, idet de tidsfæstes til tiden ca. 1000-1350.³¹

6. Stednavne på *-tved*

Som efterled i stednavne er *-tved* en af de mest almindelige rydningsbetegnelser i Danmark. Det findes i bebyggelsesnavne som de sjællandske *Næstved* og *Ortved*. Ordet *tved* har oprindeligt haft betydningen »skæring, afskæring«, og senere har det fået betydningen »rydning«. Ordet *tved* (engelsk *thwaite*) er med betydningerne »udhugning, rydning i skoven, indhegnet engstykke« optaget i engelsk dialekt i vikingetiden, så betydningen »rydning« må også have været gældende i dansk på den tid.³² Gunnar Knudsen har vist at det også må være denne betydning der gør sig gældende når *tved* optræder som efterled i danske stednavne.³³ *Tved*-navne er ofte svære at identificere fordi efterleddet let kan ændre sig. For eksempel er de sjællandske

navne *Bjergsted*, *Gelsted*, *Tornved* og *Tjørnede* alle oprindeligt dannet med efterleddet *-tved*. Det samme gælder *Harte ved Kolding* og *Humble* på Langeland.³⁴

Som i *torp*- og *rød*-navnene er mange af *tved*-navnenes forled personnavne der er velkendte fra vikingetid og middelalder. Det gælder for eksempel *Grimsted* (Grim + s + tved) som er et herregårdsnavn på Lolland.³⁵ Dog er andelen af *tved*-navne med personnavneforled noget mindre end andelen af *rød*-navne med forled af denne art.³⁶ De fleste af *tved*-navnenes

Fig. 4. Udbredelsen af bebyggelsesnavne på *-tved* som findes i Chr. V's matrikel fra 1688. Kort: Peder Dam.³⁵

forled består af appellativer, især plantebetegnelser som for eksempel i *Bregentved* (bregne + tved) syd for Køge og *Humble* (humle + tved) på Langeland.³⁷ Men landsbynavne og adjektiver findes også, fx *Ringsbjerg Tved* (Ringsbjerg + tved) ved Køge og det flere steder forekommende *Langtved* (lang + tved).³⁸

Som det kan ses af det ovenstående, har *tved*-navnene en hel del tilfælles med *rød*-navnene, og meget tyder da også på at de to stednavnetyper er nogenlunde lige gamle. Men der findes et relativt stort antal danske *tved*-navne i både Danelagen og Normandiet, og det betyder at navnetypen med sikkerhed har været i brug i vikingetiden. *Tved*-navnene ser således ud til at være lidt ældre end *rød*-navnene. Man fortsætter dog med at danne *tved*-navne i middelalderen.

Den største forskel mellem *rød*-navnene og *tved*-navnene er de områder de hver især forekommer i. Som fig. 4 viser, findes navnene på *-tved* især i Nord- og Østjylland. Men der findes også koncentrationer i det nordvestlige Sjælland, på Sydsjælland samt på Lolland, og på Syd- og Østfyn samt på Langeland findes der også nogle forekomster af *tved*-navne. Det vigtigste ved udbredelsen af *tved*-navnene er den måde hvorpå de supplerer udbredelsen af *rød*-navnene. De to navnetyper afløser nemlig i høj grad hinanden i flere regioner. I Jylland er det generelt *tved*-navnene der er den dominerende rydningsbetegnelse, idet der kun er få *rød*-navne der (uden for Sønderjylland). På Øerne findes begge typer, men fordelt på den måde at *rød*-navnene er enerådende på Nordfyn og i Nordsjælland, og *tved*-navnene er dominerende på Syd- og Vestfyn og på Langeland, og der er store koncentrationer af *tved*-navne i Nordvest- og Sydsjælland. Set i et større perspektiv tilhører de i Danmark østligt orienterede *rød*-navne en større region sammen med det sydlige Sverige (jf. ovenfor om *rød*-nav-

nene), og de danske *tved*-navne udgør en større region sammen med de vestlige vikingetidige områder i Danelagen og Normandiet. Desuden er det muligt at de jyske – især de vendsysselske – *tved*-navne har en regional sammenhæng med norske *tved*-navne (norsk *-tveit*) som i øvrigt regnes for hovedsageligt at tilhøre vikingetiden.³⁹

7. Stednavne på *-holt*

Stednavne med efterleddet *-holt* er en meget udbredt navnetype i Danmark. Ordet *holt* har grundbetydningen »(lille) skov«, og med en naturbetegnende betydning af efterleddet har stednavne på *-holt* naturligvis været naturnavne i begyndelsen. Imidlertid er mange af disse navne blevet overtaget af bebyggelser opført på eller ved det navnebærende sted, og i det følgende drejer det sig om ældre danske bebyggelsesnavne på *-holt*.⁴⁰ Betydningen »træstykke« der findes i sammensatte ord som *ibenholt* samt i ældre betegnelser som *klapholt*, »mindre (ege- og bøge-) planker«,⁴¹ og *rundholt*, »rund stang«,⁴² er indlånt fra nedertysk i løbet af middelalderen og er ikke aktuel i forbindelse med danske stednavne på *-holt*. De danske *holt*-navne er ikke altid lige nemme at genkende. Ligesom vi har set med *torp*-, *rød*- og *tved*-navnene ovenfor, kan også efterleddet *-holt* have ændret udseende gennem tiden. For eksempel er nordsjællandske navne som *Græsted* og *Kirkelte* faktisk *holt*-navne. Det samme gælder *Romalt* ved Randers og *Sjotte* ved Præstø.

De fleste af *holt*-navnenes forled er vækst-, dyre- og topografibetegnende appellativer. Det gælder for eksempel ordet *abild*, »æbletræ«, i det flere steder forekommende *Abildholt*, *hund* i det vestjyske *Hundholt* og *sø* i *Søholt* som findes adskillige steder i Danmark. En del forled består dog af personbetegnelser og kulturbetegnelser. Det drejer sig for eksempel om

personbetegnelsen *fisker* i det fynske *Fiskerholt* og kulturbetegnelsen *grav* i det vendsysselske *Gravholt*. Der findes også nogle forled som består af adjektiver samt af sted- og personnavne. Det er for eksempel adjektivet *mørk* i *Mørkholt* nær Fredericia, det sønderjyske landsbynavn *Holing* i *Hollingholt* og det gammeldanske mandsnavn *Øthær* i *Ørsholt* i Nordsjælland.

De danske *holt*-navne synes hovedsageligt at tilhøre middelalderen. Nogle af navnenes sproglige indhold gør at man med stor sikkerhed kan datere dem til be-

Fig. 5. Udbredelsen af bebyggelsesnavne på *-holt* som findes i Chr. V's matrikel fra 1688. Kort: Peder Dam.⁵⁶

gyndelsen af middelalderen. Og selvom der ikke er påvist *holt*-navne af dansk oprindelse i Danelagen, er det dog sandsynligt at *holt*-navnene kan strække sig tilbage til den sene vikingetid. Der er i det hele taget tale om en navnetype med en meget lang produktions- og levetid, for vi ved med sikkerhed at man er blevet ved med at danne *holt*-navne, også efter middelalderens afslutning. For eksempel blev det sjællandske herregårdsnavn *Rudholt* dannet i midten af 1600-tallet da den daværende ejer Christian Skeel Albretsen opkaldte gården efter sin afdøde hustru Birgitte Rud (død 1645). Navnet blev brugt frem til ca. 1700 hvor det nuværende navn Billesborg blev taget i brug.⁴³

I fig. 5 kan vi se udbredelsen af bebyggelsesnavne på *-holt* i Danmark i 1688. Kortet illustrerer altså den samme situation som de udbredelseskort vi har set ovenfor ved *-torp*, *-rød* og *-tved*. Vendsyssel er uden sammenligning det område hvor *holt*-navnene ligger tættest, og det er værd at bemærke, for i ældre litteratur om *holt*-navne bliver Nordsjælland (sammen med Skåne) altid fremhævet som det største *holt*-område i Danmark. Det skyldes at Vendsyssel har været relativt overset i ældre stednavnebehandlinger. Andre steder med mange *holt*-navne er Midt- og Sydsjælland, Østjylland og et bredt bælte fra området mellem Vejle og Århus mod nordvest til Struer-Skive-egnen. Der

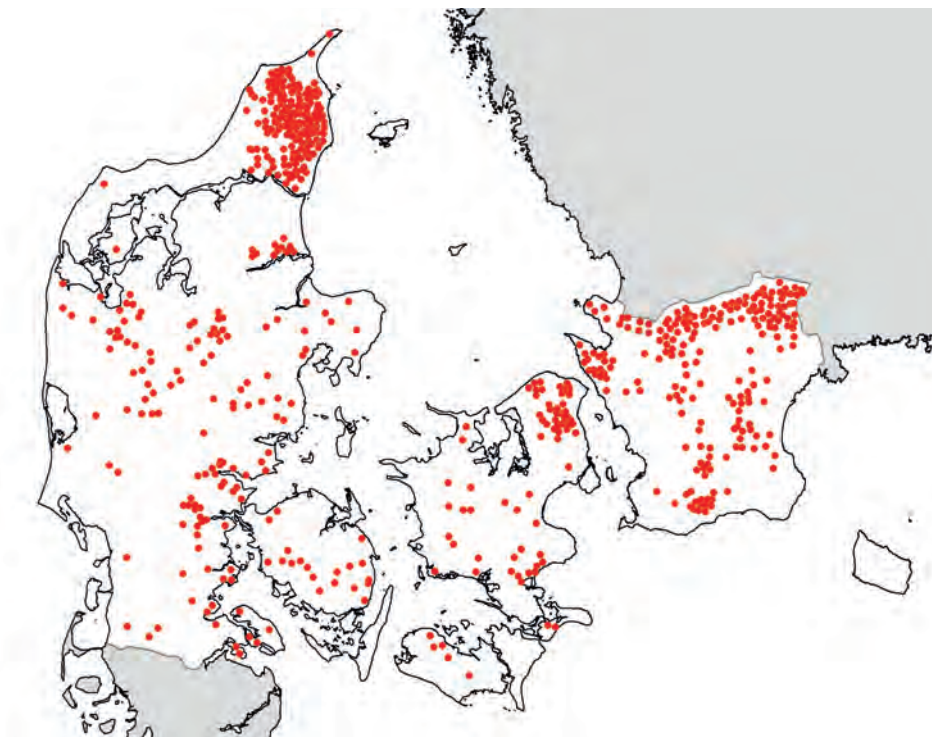

Fig. 6. Udbredelsen af bebyggelsesnavne på *-holt* i Danmark (overleveret før 1800) og i Skåne (overleveret før 1658). Kort: Peder Dam.⁵⁷

findes desuden nogle bebyggelsesnavne på *-holt* i den østlige del af Sønderjylland, se fig. 6. I områder med mange *holt*-navne er det sandsynligt at navnetypen er blevet så almindelig at man har kunnet bruge efterleddet i analogi med de eksisterende bebyggelsesnavne med dette efterled – også til bebyggelser som ikke lå i skoven.⁴⁴ Der er desuden fravær af *holt*-navne flere steder. Det gælder især Heden vest for København. Udbredelseskortet har også »bare pletter« i Hornsherred på Sjælland, på Falster, i det nordvestlige Jylland og i store dele af Sydvestjylland. På Nordfyn og på de sydfynske øer er der ligeledes et iøjnefaldende fravær af ældre *holt*-navne. På Bornholm findes der ingen gamle *holt*-navne.

Ligesom vi har set med de andre navnetyper ovenfor, hører *holt*-navnenes regionalisering sammen med områder som ligger uden for Danmarks nuværende grænser. For det første hænger de nordsjællandske *holt*-navne tæt sammen med et stort antal skånske og hallandske navne med samme efterled, se fig. 6 (de hallandske *holt*-navne er ikke kortlagt). Det er ikke kun udbredelsens tæthed der er fælles for de nordsjællandske, skånske og hallandske *holt*-navne. Også nogle sproglige forhold gør sig gældende på begge sider af Øresund. Det gælder hovedsageligt en nedslidning af efterleddet *-holt* til former som *-elt* og *-ilt*.⁴⁵ Men de danske *holt*-navne orienterer sig ikke kun mod øst. De orienterer sig også mod nord. De mange vendsysselske *holt*-navne ser ud til at være en del af en *holt*-region sammen med det sydøstlige Norge, se fig. 7 og 8. Fig. 7 viser udbredelsen af sammensatte navne på *-holt*, og fig. 8 viser udbredelsen af usammensatte navne på *Holt(-)* som der er væsentlig flere af i Norge (43%) end i Danmark (5%) hvilket sandsynligvis er årsagen til at der er lavet to kort over det norske materiale.⁴⁶ Den koncentration af norske *holt*-navne der

findes i området omkring Trondheim, har efterleddet i maskulin form i stedet for neutrum, som er det almindelige i Danmark og Sydøstnorge. Den maskuline form af ordet *holt* er en dialektal/regional udvikling med betydningen »høj, bakke (ofte stenet og ujævn)« – en betydning der også gør sig gældende i islandsk i dag.⁴⁷ Det interessante her er altså de sydøstlige *holt*-navne i Norge hvor efterleddet er brugt i samme betydning som i de danske *holt*-navne. Tom Schmidt har desuden vist at det ikke kun er udbredelsen af *holt*-navnene der viser en forbindelse mellem Danmark og Norge – også navnenes forled ligner i høj grad hinanden. Ved inddeling i semantiske kategorier viser det sig nemlig at forleddene i de norske og de danske navne for det meste fordeler sig efter det samme mønster. Som man kan se i tabel 1, er det kun forledskategorien »stednavn« som viser en væsentlig afvigelse mellem det norske og det danske materiale.

forledskategori	Norge	Danmark
vegetation	16%	16%
topografi	14%	12%
stednavn	12%	5%
kulturbetegnelse	11%	14%
dyrebetegnelse	9%	10%
mandsnavne	9%	7%

Tabel 1: Nogle af de hyppigste forledskategorier i danske og norske *holt*-navne.⁶¹

8. Konklusion

De fire navnetyper der er præsenteret ovenfor, kan efter min mening med god ret ses i sammenhæng når det drejer sig om deres udbredelse, deres alder og deres bebyggelsehistoriske sammenhæng. *Torp*-navnene afspejler en nykolonisering af såvel moderbyernes udmark og bymark som nyopdyrkede områder, og ryd-

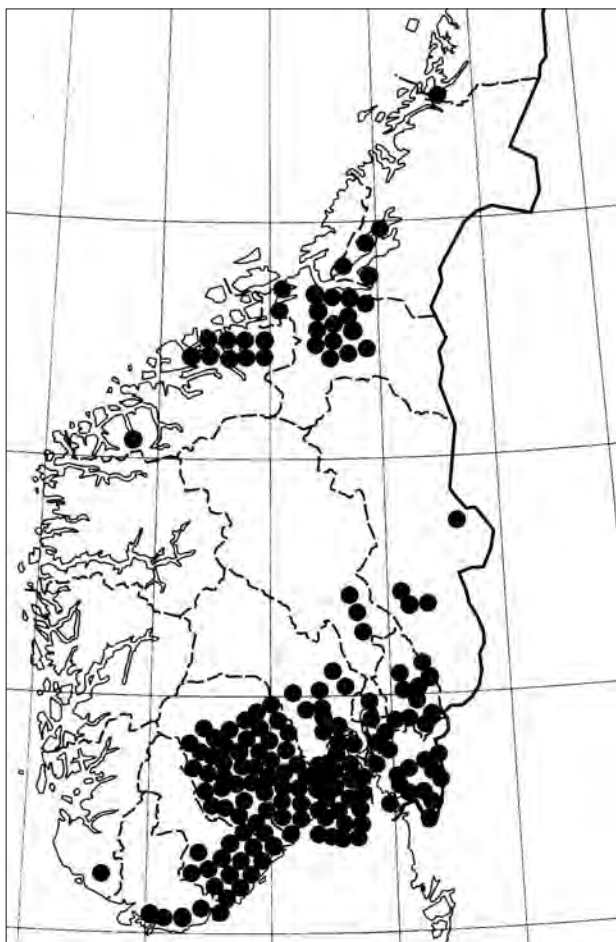

Fig. 7. Udbredelsen af sammensatte bebyggelsesnavne på *-holt* i Norge. Udsnit af et kort over udbredelsen af ældre norske sammensatte navne på *-holt(-)*, af Tom Schmidt.⁵⁸

ningsnavnene på *-rød* og *-tved* må afspejle kolonisation af skovbevoksede områder, ligesom *holt*-navnene. Men hvor rydningsnavnene fortæller at man har fjernet skoven, fortæller *holt*-navnene enten om den skov der

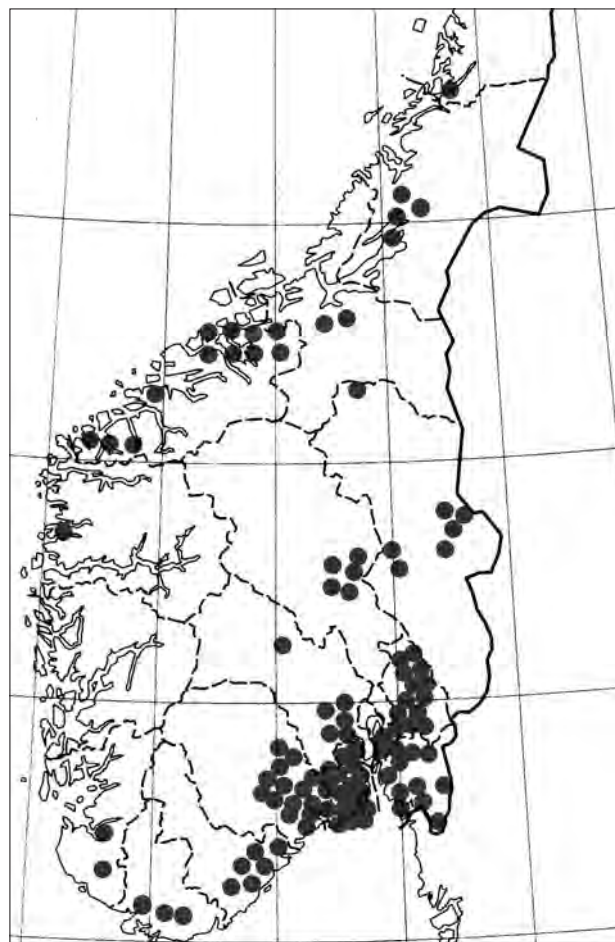

Fig. 8. Udbredelsen af usammensatte bebyggelsesnavne på *Holt(-)* i Norge. Udsnit af et kort over udbredelsen af ældre norske usammensatte navne på *Holt(-)*, af Tom Schmidt.⁵⁹

eksisterede før rydningen, eller også fortæller de at man er flyttet ud i skoven uden at fælde den.

Det er ikke nogen ny idé at se nogle af disse navnetyper i en sammenhæng. Eksempelvis siger Gunnar

Knudsen det indirekte ved at påpege at *torp*-navne (og andre navnetyper inden for sekundærbosættelser) sagtens kan være brugt for bebyggelser der er anlagt i nyrøddet skov selvom efterleddet ikke siger noget om det. Det er der til gengæld, fortsætter Knudsen, andre typer der gør, heriblandt *rød*- og *tved*-navne.⁴⁸ Også John Kousgård Sørensen har været inde på at *torp*-navnene og *rød*-navnene tilhører bebyggelseshistoriske sammenhænge som minder om hinanden.⁴⁹ Jeg har selv foreslået at også *holt*-navnene kan knyttes til den bebyggelseshistoriske udvikling som udflytterbebyggelserne afspejler.⁵⁰ De lidt forskellige dateringer af navnetyperne forhindrer ikke sådan en udvikling, idet det må anses for mest sandsynligt at man har anlagt de første (ældste) udflytterbebyggelser der hvor der var ubesværet adgang, og at man først senere er flyttet ud i de mere krævende skovbevoksede områder.

Da rydningsnavnene og *holt*-navnene kan knyttes til skovbevoksning, er det oplagt at sammenligne navnes udbredelse med skovens udbredelse. Det ældste kort som viser skovens udbredelse i Danmark, er Videnskabernes Selskabs Kort fra tiden 1768-1805, se fig. 9. Kortet viser naturligvis ikke skovens udbredelse i vikingetiden og middelalderen, men det giver dog en indikation på hvilke områder man kan regne for skovområder i Danmark. Udbredelsen af skov passer udmærket med udbredelsen af bebyggelsesnavnene på *-rød*-, *-tved* og *-holt* fra 1688 når det gælder Øerne og det østlige Jylland. Men sammenhængen vakler når det drejer sig om *tved*- og *holt*-navnene i Vendsyssel og *holt*-navnene i dele af Vestjylland. I disse områder er der kun sparsom eller ingen skovbevoksning, mens *tved*- og *holt*-navnene er velrepræsenterede – i særdeleshed i Vendsyssel. Den manglende indikation på skovvækst i områder med mange *holt*- og rydningsnavne kan betyde at en eventuel skovbevoksning tid-

ligt er forsvundet, eller at den i nogle områder ikke har behøvet at omfatte ret mange træer eller buske. Endelig er der den mulighed at navnene har været modefænomener som har spredt brugen af efterleddene til områder uden skovbevoksning. Hvis det er sådan at udbredelsen af *holt*- og *tved*-navne i Vendsyssel og *holt*-navnene i dele af Vestjylland skyldes at skovbevoksningen ikke behøvede at omfatte ret mange træer eller blot nogle buske, så kan det måske fortælle os noget om *rød*-navnene. Det er nemlig kun en lille håndfuld af *rød*-navnene som findes uden for det vi på kortet i fig. 9 kan konstatere er skovområder.

Fig. 9. Udbredelsen af skov i Danmark i 1700-tallet, angivet på basis af Videnskabernes Selskabs Kort 1768-1805.⁶⁰

Kunne det tænkes at *rød*-navnene indikerer en rydning i en større sammenhængende skov? Det er et interessant spørgsmål, men det er ikke muligt at svare på det her.

Men har de fire navnetyper så en sammenhængende regionalitet? Kristian Hald mener at fordelingen af *rød*- og *tved*-navne på Sjælland tyder på at der i vikingetiden og i den tidlige middelalder har været to adskilte kulturområder, et øst- og et vestsjællandsk.⁵¹ Denne teori understøttes af *rød*-navnenes store udbredelse mod øst, i Sverige, hvor *tved*-navnene i øvrigt er meget sjældne, samt af at *tved*-navnene er hyppigere mod vest, i Jylland og i vikingernes eroblingsområder. Teorien om to adskilte kulturområder kan, mig bekendt, ikke understøttes af ikke-sproglige kilder, og navnene findes jo også tæt op ad hinanden i flere andre områder. Jeg tror nærmere at der er tale om dialektale variationer i ordforrådet, hvilket Hald da også er inde på, og sandsynligvis en lille forskydning i tid, hvor *tved*-navnene er lidt ældre end *rød*-navnene. Det understreges af at der findes både *tved*- og *rød*-navne i Norge hvor *tved*-navnene repræsenterer et ældre lag som især er vikingetidigt, i forhold til *rød*-navnene som hovedsageligt er fra tiden ca. 1000-1350.

De fire navnetyper er alle internordiske fænomener som spreder sig over landegrænserne. Der er altså ingen af dem der er typiske for Danmark, og deres regionalitet skal ses i et større perspektiv end det nationale. Mod nord, i Norge, findes alle de fire navnetyper om end *torp*-navnene er forholdsvist svagt repræsenterede. Derimod findes der rigtig mange forekomster af de tre øvrige navnetyper på *-rød*, *-tved* og *-holt*. Mod øst, i Sverige, spreder navnene på *-torp*, *-rød* og *-holt* sig alle til omtrent den grænse vi kunne se for *torp*-navnene på kortet i fig. 2. Men hvor *torp*-nav-

nene findes næsten overalt, er det spørgsmålet om *rød*- og *holt*-navnene hovedsageligt findes i skovområder ligesom tilfældet er for disse navnetyper i det østlige Danmark. Det ville være det mest sandsynlige, men vi vil først vide med sikkerhed om det er tilfældet den dag de to navnetyper bliver kortlagt for hele Sverige. Mod vest, i Danelagen og Normandiet, findes der *torp*- og *tved*-navne hvilket sandsynligvis skyldes at disse to navnetyper har været veletablerede og velkendte for de vikinger der erobrede landområderne, mens *rød*- og *holt*-navnene er kommet i brug så sent at de ikke har nået at være etablerede navnetyper før end de fleste af »udvandrerne« var taget fra Danmark. De fire navnetypers regionalitet overlapper således hinanden i forskellige områder, men ingen af dem er sammenfaldende. Kan man så med god ret fastholde idéen om at de fire navnetyper skal ses i sammenhæng? Det mener jeg godt man kan. De er alle fire navnetyper som er kendetegnende for sekundære bebyggelser hvad enten der er tale om bebyggelser som er udflyttet til landsbyjord eller til nyopdyrket område. Navnetyperne behøver ikke have fælles regionalitet for at dette kan gøre sig gældende. Navnene tilhører let varierende tider, nogle af typerne er mere eller mindre afhængige af særlige topografiske forhold, og nogle har været produktive over længere perioder end andre.

En større nordisk undersøgelse og kortlægning af *torp*-, *rød*-, *tved*- og *holt*-navnene og gerne flere af de vikingetidige og middelalderlige navnetyper ville kunne belyse de problemstillinger og ubesvarede spørgsmål som denne artikel frembringer. Det kunne være en yderst interessant undersøgelse for mange faggrene, men også så omfangsrig at vi kommer til at vente i mange år før ønsket om sådan en undersøgelse går i opfyldelse – hvis det overhovedet sker.

Noter

- 1 Se Christensen 2007 s. 19 ff. med henvisninger.
- 2 Jf. Jørgensen 1994.
- 3 *Vikingerens Aros* 2005 s. 45.
- 4 Se fx Jørgensen 1994.
- 5 *Danmarks Stednavne* 12 s. 53.
- 6 Holmberg 1986 s. 109 ff.
- 7 Brøndum-Nielsen 1950 s. 145.
- 8 Se Hald 1963 om Odin i danske stednavne.
- 9 Se Eggert 2006 s. 107; Feilberg.
- 10 Trap 8,1 s. 273.
- 11 Holmberg & Skamby Madsen 1997-1998 s. 197 ff.
- 12 Se fx Hald 1965 i kapitlerne om de pågældende navnetyper.
- 13 Gammeltoft & Jørgensen (red.) 2003.
- 14 Hald 1965 s. 137.
- 15 Jørgensen 1994 s. 302.
- 16 Jørgensen 1994 s. 300 f.
- 17 Jørgensen 1994 s. 53, 301 og 313.
- 18 Se fx Hald 1965 s. 120 ff.
- 19 Lerche Nielsen 2007 s. 160.
- 20 Urne; se også Lerche Nielsen 2007 s. 147.
- 21 Se Lerche Nielsen 2001 med litteratur; Lerche Nielsen 2003 s. 177 ff.
- 22 Lerche Nielsen 2007 s. 160.
- 23 Hald 1965 s. 131 og fig. 8 s. 133.
- 24 Jørgensen 1994.
- 25 Knudsen 1939 s. 106.
- 26 Hald 1965 s. 164 f.
- 27 Hald 1965 s. 167 f.
- 28 Hald 1965 s. 166 f.
- 29 *Svenskt ortnamnslexikon* s. 261.
- 30 Pamp 1983 s. 60.
- 31 *Norsk stadnamleksikon* s. 370 f.
- 32 Hald 1965 s. 170.
- 33 Knudsen 1938 s. 53 ff.; 1939 s. 108 f.
- 34 Jørgensen 1994.
- 35 *Danmarks Stednavne* 11 s. 58.
- 36 Knudsen 1938 s. 54.
- 37 Hald 1965 s. 172.
- 38 Knudsen 1938 s. 55.
- 39 *Norsk stadnamleksikon* s. 466 f.
- 40 Der findes en række *holt*-navne i Danmark som er taget i brug som bebyggelsesnavne efter 1800. For udbredelsen af disse yngre bebyggelsesnavne på *-holt*, se Eggert 2006 s. 255; Eggert 2007 s. 68.
- 41 Kalkar 2 s. 521.
- 42 Kalkar 1 s. 425.
- 43 Trap 4 s. 136; Eggert 2006 s. 115.
- 44 Tilsvarende for de svenske *hult*-navne, jf. Benson 1972 s. 35.
- 45 Eggert 2006 s. 186 ff.; Eggert 2007 s. 70 f.
- 46 Schmidt under udgivelse.
- 47 Schmidt under udgivelse.
- 48 Knudsen 1938 s. 46.
- 49 Kousgård Sørensen 1984 s. 222.
- 50 Eggert 2006 s. 249 f.
- 51 Hald 1965 s. 166.
- 52 Dam & Jakobsen 2007 s. 42.
- 53 Dam under udgivelse.
- 54 Dam & Jakobsen 2007 s. 38.
- 55 Dam & Jakobsen 2007 s. 39.
- 56 Dam & Jakobsen 2007 s. 40.
- 57 Eggert 2007 s. 63.
- 58 Schmidt under udgivelse.
- 59 Schmidt under udgivelse.
- 60 Vektoriseret af Jan Bill, Claus Dam, Peder Dam og Peter Steen Nielsen i 2003.
- 61 Efter tabel 2 i Schmidt under udgivelse.

Litteratur

- Benson, Svend: Namngivning och namntypologi. *Sydsvenska ortnamnsällskapets årsskrift* 1972, s. 34-40.
- Brøndum-Nielsen, Johs.: *Gammeldansk Grammatik* I. 2. udg., København 1950.
- Christensen, Lisbeth Eilersgaard: Stednavne som kilde til yngre jernalders samfundsstruktur. *Nordiske navnes centralitet og regionalitet* (red. Birgit Eggert, Bente Holmberg & Bent Jørgensen). Rapport fra NORNA's 35. symposium på Bornholm d. 4.-7. maj 2006. NORNA-rapporter 82, Uppsala 2007, s. 19-34.
- Dam, Peder & Johnny Gøgsig Jakobsen: Danske middelalderlige rydningsbebyggelser. *Nordiske navnes centralitet og regionalitet* (red. Birgit Eggert, Bente Holmberg & Bent Jørgensen). Rapport fra NORNA's 35. symposium på Bornholm d. 4.-7. maj 2006. NORNA-rapporter 82, Uppsala 2007, s. 35-59.
- Dam, Peder: De nordiske -torper: torp-grupper eller torp-variationer? *Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse*. Rapport

- fra Den 14. nordiske navneforskerkongres i Borgarnes, Island, 11.-14. august 2007. NORNA-rapporter 84, under udgivelse.
- Danmarks Stednavne 1 ff. Udgivet af Stednavneudvalget/Institut for Navneforskning/Afdeling for Navneforskning, København 1922.
- Eggert, Birgit: *Danske stednavne på -holt*. Ph.d.-afhandling, København Universitet 2006. [Utrykt, men kan downloades i pdf-format på Nordisk Forskningsinstituts hjemmeside: nfi.ku.dk/publikationer/
- Eggert, Birgit: Udbredelsen af danske stednavne på -holt. *Nordiske navnes centralitet og regionalitet* (red. Birgit Eggert, Bente Holmberg & Bent Jørgensen). Rapport fra NORNAs 35. symposium på Bornholm d. 4.-7. maj 2006. NORNA-rapporter 82, Uppsala 2007, s. 61-76.
- Feilberg, H. F.: *Bidrag til en Ordbog over jyske Almuesmål* 1-4, København 1886-1914.
- Gammeltoft, Peder & Bent Jørgensen (red.): *Nordiske torp-navne*. Rapport fra NORNAs 31. symposium i Jaruplund 25.-28.4.2002. NORNA-rapporter 76, Uppsala 2003.
- Hald, Kristian: The Cult of Odin in Danish Place-names. *Early English & Norse studies* (red. Arthur Brown & Peter Foote). Presented to Hugh Smith in honour of his 60th birthday, London 1963, s. 99-109.
- Hald, Kristian: *Vore Stednavne*. 2. udg., København 1965.
- Holmberg, Bente: Den hedenske gud Tyr i danske stednavne. *Mange Bække Små* (red. Vibeke Dalberg & Gillian Fellows-Jensen). Til John Kousgård Sørensen på tresårsdagen 6.12.1985, København 1986, s. 109-127.
- Holmberg, Bente & Jan Skamby Madsen: Da kom en snekke ... Havnepladser fra 1000- og 1100-tallet? *Kuml*, 1997-1998, s. 197-225.
- Jørgensen, Bent: *Stednavneordbog*. 2. udg., København 1994.
- Kalkar, Otto: *Ordbog til det ældre danske Sprog (1300-1700)* 1-5, København 1881-1918.
- Knudsen, Gunnar: Skovrydning i Danmark, belyst gennem Stednavnene. *Saga och Sed*. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens årsbok, 1938, s. 43-63.
- Knudsen, Gunnar: De danske stednavne. *Stednavne*. Nordisk Kultur 5. Stockholm, Oslo & København 1939, s. 76-123.
- Kousgård Sørensen, John: Navne og bebyggelse. Om -rød i Nordsjælland. *Bebyggelsers og bebyggelsesnavnes alder*. Rapport fra NORNAs 9. symposium i København d. 25.-27. oktober 1982. NORNA-rapporter 26, Uppsala 1984, s. 215-228.
- Lerche Nielsen, Michael: Om dateringen af danske stednavne på -torp. *Namn i en föränderlig värld* (red. Gunilla Harling Kranck). Rapport från den 12. nordiska namnforskarkongressen, Tavastehus 13-17 juni 1998. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 631, Studier i nordisk filologi 78, Helsingfors 2001, s. 186-199.
- Lerche Nielse, Michael: Sognekriteriets betydning for vurderingen af torp-navnenes alder. *Nordiske torp-navne* (red. Peder Gammeltoft & Bent Jørgensen). Rapport fra NORNAs 31. symposium i Jaruplund 25.-28.4.2002. NORNA-rapporter 76, Uppsala 2003, s. 177-202.
- Lerche Nielsen, Michael: Bornholmske -torp-navne. Centralstatus eller periferi? *Nordiske navnes centralitet og regionalitet* (red. Birgit Eggert, Bente Holmberg & Bent Jørgensen). Rapport fra NORNAs 35. symposium på Bornholm d. 4.-7. maj 2006. NORNA-rapporter 82, Uppsala 2007, s. 145-170.
- Norsk Stadnamnleksikon* (red. Jørn Sandnes & Ola Stemshaug). 4. udg., Oslo 1997.
- Pamp, Bengt: *Ortnamnen i Skåne*, Stockholm 1983.
- Schmidt, Tom: Navneleddet holt i Norge. Forledd og utbredelse med hovedvekt på Østlandet. *Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse*. Rapport fra Den 14. nordiske navneforskerkongres i Borgarnes, Island, 11.-14. august 2007. NORNA-rapporter 84, under udgivelse.
- Svenskt ortnamnslexikon* (red. Mats Wahlberg), Uppsala 2003.
- Trap, J.P.: *Danmark* 1-12. 5. udg., København 1953-1973.
- Urne, J.C.: *J. C. Urnes bornholmske ordsamlinger*. Det kongelige Bibliotek Thott 1507 4° og Ny kongelig Samling 726b 4°, 1755-1757.
- Vikingerens Aros* (red. Annette Damm), Højbjerg 2005.